

POLÍTICA I CULTURES

PAULO SUESS

São Paulo

Dues preguntes són inseparables en el tema “Política i cultures”: quin és el paper de la política en les diferents cultures? I quin és el paper de la política en relació al conjunt de les cultures? La cultura engloba experiències i pràctiques que contenen els camps de l’imaginari i simbòlic, del material i espiritual, de l’intel·lectual i organitzatiu. Sempre nous aprenentatges i invencions culturals ens permeten viure en diferents ambients, en el calor tropical i la fred nòrdica, en deserts i selves. Les cultures són històriques i socialment construïdes, heretades i transmeses; formen part de la condició humana. Al llarg de l’evolució, nosaltres, éssers humans, ens tornem éssers culturals sense deixar de ser naturals. Tots nosaltres vivim la nostra humanitat culturalment i biològicament.

Cultura i naturalesa

La natura és com una artista, que és creativa i destructiva alhora. Aquesta artista “cultura” va muntada damunt un ase fort, tossut i savi, que és la “naturalesa”. Amb sucre i fuetades l’artista mira d’accelerar la marxa del burro o desviar-lo del seu camí habitual. El burro sembla venjatiu i, al mateix temps, savi i misteriós. Mira sempre de tornar als camins originals o fer que l’artista pagui un alt preu per les seves imposicions.

A cada època de la història, l’artista aconsegueix desvelar alguns dels misteris d’aquest “burro-naturalesa” i conviure-hi en harmonia. Però la felicitat humana no es basa tan sols en l’harmonia temporal amb la natura. A més de la condició ecològica, la felicitat humana té també pressupostos socials i psíquics. La política està al servei de la felicitat.

Cultures indígenes i modernitat.

En les cultures indígenes, la política, les relacions socials, l’economia i la religió configuren el conjunt d’un sistema únic. Un determinat grup guaraní té una economia guaraní, viu una religió i una vida familiar guaraní. En aquest cas, fer política vol dir exercir una activitat a l’interior de la cultura guaraní.

Modernament s’han diferenciat del món cultural diverses esferes amb una relativa autonomia. A més del camp polític hi ha altres camps culturals:

l’economia, la religió, l’organització social a través del dret, del treball, de l’oci i de les institucions. A l’interior d’un Estat modern poden coexistir diverses cultures, i a l’interior d’una cultura moderna conviuen, generalment, diverses religions i ideologies. La política continua sent una activitat cultural, com a subsistema, a l’interior d’una determinada cultura, o com a metacultura, capaç de construir un denominador comú que permet conviure amb diferents cultures.

Ambivalència i eròtica en la política

En aquesta complexitat plural del món modern, la política de l’Estat constitucional procura complir el paper de coordinar, ordenar i unificar la convivència de tothom al voltant de feines comunes de la vida, amb un màxim de llibertat i igualtat. Contra l’agressivitat i la desigualtat de l’espècie humana, que són biològiques i culturals, llibertat i igualtat interculturals són conquestes de l’art polític, sempre amenaçat per la regressió a la barbàrie, que Freud denomina “pulsio de la mort”. En el cristianisme, aquesta pulsio de mort es descriu de manera aproximada en el tòpic de “pecat original”, que es posiciona amb realisme empíric i ontològic contra l’idealisme de bondat natural de l’espècie humana o de la natura. No tans sols els liris, sinó també les gatoses, formen part del paisatge humà. La política no té la tasca d’eliminar l’ambivalència humana. El preu d’aquesta eliminació seria molt alt i té noms concrets: terror, maniqueisme, inquisició. La política com a activitat cultural mira de controlar o amenitzar aquesta ambivalència de la qual forma part. És per això que la política –com tots els altres sistemes culturals– necessita estructures d’autocontrol extern. Tan sols en aquestes condicions pot complir la tasca d’unir i articular la humanitat al voltant del seu objectiu comú, que és la construcció de la vida per tothom. Segons Freud, aquesta pulsio que mira d’enfortir i unir les persones contra la pulsio de la mort (*Tanatos*) és l’activitat d’*Eros*. Al protegir-se contra la voluntat destructiva i agressiva de la cultura i de la natura, *Eros* és el gran polític de la humanitat. La política és una activitat eròtica que es desenvolupa sempre en un camp conflictiu. A causa d’aquesta am-

bivalència conflictiva, “el malestar en la civilització” (Freud) forma part de cada subsistema cultural i, per tant, també de la religió, l’economia i la política.

El món globalitzat

El malestar estructural en la política troba els seus desdoblaments en el món globalitzat, transnacional i intercultural. Les classes socials antagòniques s’han enfondit en l’anonimat d’institucions, en les quals participen d’assegurances, fons i empreses, dirigides no pas per “amos” sinó per “executius”, que han inclòs operaris i sindicats com a accionistes que busquen el lucre a partir de l’explotació de la pròpia classe.

A través de mecanismes de “servitud voluntària” i d’imperatius de la rentabilitat, el món globalitzat ha submès tothom, fins i tot els anomenats exlosos, a una integració repressiva. Aquesta inclusió sumària, amb la seva opacitat estructural, ha creat un nou tipus d’*apartheid* entre classes socials invisibles. L’abast i l’ambivalència del sistema mundial, del qual formen part, ens aplega a tots entre els culpables pels pecats capitals (del capital), que poden ser anomenats d’exclusió: atur, saqueig ecològic, acumulació, hegemonia (domèstica o sistèmica) i explotació.

Nou paper de la política

Els que formen part del problema també poden participar de les solucions, sempre i quan puguin repensar la política més enllà de l’antic Estat nacional. En aquesta perspectiva, la política fa una tasca doble: una tasca metacultural, que garanteix la convivència i l’orientació pel bé comú entre les cultures i a l’interior d’aquestes, i un paper intercreacional, que busca l’harmonia entre el conjunt nacional de l’univers atribuït a la creació divina com a tal i les seves diferents formes evolutives, entre la naturalesa i els éssers humans. En els processos d’evolució, la humanitat ha anat més enllà dels mers processos de reproducció i programació biològiques. Va sortir de l’aigua i del fang, va trencar les cadenes de l’esclavitud genètica, però ha sotmès el seu semblant a l’esclavitud social. Ha conquerit la cadència llibertària dels seus versos, però ha tancat els ulls davant les opressions socials. Ha fet del crit una cançó, però no s’ha alliberat dels crits del senyor, que és de la seva espècie, ni del dolor, biològic i social. Com transformar el crit intercultural i transnacionalment produït en aquest món globalitzat en una agenda política transnacional?

La política en el món globalitzat no necessita per

força caminar cap a una nova centralització. En la història de la modernitat, successivament han estat derrotades les centralitzacions hegemòniques, no tan sols les dels imperis, sinó també les ideològiques. El geocentrisme, per exemple, que va posar el planeta Terra en el centre de la creació, va ser desmentit per Copèrnic. De seguida va venir Luter i va desarticular l’eclésiocentrisme del’Església Catòlica. Finalment, l’antropocentrisme, que va enaltir la humanitat dominant i destructiva, amb la seva racionalitat instrumental davant la natura, va ser buidat de sentit per Darwin.

Ara, a partir del crit de la creació, de la qual la humanitat forma part, emergeix un nou “centrisme”, abastador i urgent. El podem anomenar *vitacentrisme*. Serà una bandera política comuna que uneixi la cultura amb la naturalesa, una bandera de la humanitat articulada amb la seva ancestralitat natural. Avui, la política té aquest horitzó universal i central que qüestiona necessàriament els antics centrismes i els paradigmes que ahir van ser considerats conquestes, com ara el paradigma del creixement econòmic, del desenvolupament i de l’autonomia que s’ha tornat hegemonia. Com transformar el crit intercultural i transnacionalment produït pel món globalitzat, que burla l’Estat nacional i les seves poques lleialtats socio-culturals, en una agenda política transnacional de la qual els ciutadans tenen la possibilitat de participar?

La centralitat de la vida, el *vitacentrisme*, no serà defensada per potències hegemòniques ni institucions centralitzadores. Ens podem imaginar un policentrisme polític, segons el principi de subsidiarietat articulada, més enllà de l’Estat nacional i més ençà d’una dictadura mundial. Necessitem enfortir l’*Eros* per posar en marxa la lluita per la centralitat de la vida per tothom, no pas a costa de la natura, sinó en harmonia amb ella i a partir de la gent pobre. A l’articular els principis de subsidiarietat i de solidaritat amb la centralitat de la vida per tothom, sota el control rigorós i permanent de la societat civil, la política pot assumir el paper de facilitadora, reguladora –basada en la llei i el monopoli de l’ús legítim de la força– i constructora de la convivència entre cultures i natura. Avui, la meta de la política, nacional i planetària alhora, és l’articulació de l’equilibri ecològic del planeta Terra amb l’equilibri socio-cultural d’estats i nacions.